

Føroysk orðabók: Røða hildin útgávudagin 24. juli 1998

Prýðissteinur í føroyska málvarðanum

Góðu samkomufólk, góðu orðabókarhøvundar! Góðu tit øll, sum eisini hava verið uppi í hesum stóra arbeiði og somuleiðis góðu tit øll, sum í aðrarmáttar geva hesi løtu ein serstakan hátíðardám. Føroya Fróðskaparfelag, Fróðskaparsetur Føroya og Orðabókaagrunnurin eiga eisini sín part av heiðrinum, at henda bók nú er komin út, og tókk fá tey fyrri tað.

Eg havi tó, nú høvið býðst, serstakliga hug at draga fram professaran og málvinnin Jóhan Hendrik Winther Poulsen og takka honum fyrri tað miðvísar og hegninga arbeiði, ið hann hevur avrikað til frama fyrri føroyskt mál. Eitt arbeiði, ið vit hava havt gagn av, og sum kemur okkum øllum til góðar. Eisini fari eg at nevna brennandi tokka hansara til móðurmálið, sum altíð hevur givið okkum antin (annaðhvørt) íblástur, ella eisini fingið okkum at áðanna, at menniskjan livir ikki av breyði eina. Jóhan Hendrik hevur verið mál okkara trúgvur og hollur. Lutur hansara liggur ikki eftir, og tókk fá hann fyrri tað.

Vit eru komin saman her í Norðurlandahúsinum í dag, friggjadagin 24. juli 1998, fyrri á hátíðarligan hátt at fagna hesi nýggju føroysku-føroysku orðabókini. Hetta er merkisdagur burturav, tí í dag er fyrsta móðurmálsorðabókin komin út á føroyskum máli.

Hvussu er og ikki, bæði sum landsstýrismaður fyrri skúla- og mentamála og sum lærari haldi eg tað vera stak forvitnisligt og spennandi (hugspennandi?) at bláða í hesum nýggja verki, og neyvnan taki eg ov rívliga til, um eg sigi, at tað man hava verið bæði áhugavert og spennandi hjá tykkum at arbeiði við hesum orðabókavarki.

Henda orðabókin, sum nú verður latin føroyska almenninginum, fer at fáa alstóran týdning fyrri málsligu menning okkara og fyrri føroyska málrøkt sum heild. Eisini má sigast, at hon kemur í tøkum tíma, tí trýstið á føroyskt veksur í stórum í hesum teldu- og sjónvarpstíðum, og lítið er at ivast í, at trýstið fer at vaksa uppaftr meir, um olja harafturat verður funnin á føroyskum sjóki.

Henda móðurmálsorðabókin verður einki hissin klípi í føroyska málgarðinum. Hon fer at verða sjálvur grundarsteinurin í føroysku málrøktini. Hetta arbeiði er einki minni enn klettur, ein stóur prýðissteinur í føroyska málvarðanum. Vónandi fara allir føroyingar at

nýta hesa orðabók í arbeiði sínum, og her hugsi eg kanska serstakliga um skúla okkara, um unga ættarliðið, um rithøvundar og ikki minst um fjølmíðlafólk okkara.

Okkum vantar framvegis orðabók av ymsum slag, og vit fara ikki at steðga nú. Henda orðabók fer umframt at vera sjálvur hornasteinurin í málrøktini eisini at verða ein ómetalig hjálpi í tí orðabókaarbeiði, sum framvegis er fyrri stavn, og sum má halda fram, til tess vit eisini hava fingið stórar og góðar orðabókur, sum fevna um tey stóru málini, sum vit føroyingar túðum nýta.

Alt ov leingi hava vit føroyingar verið noyddir at nýta útlendskar orðabókur í arbeiði okkara, og einum nýtist ikki at vera so ómetaliga klókur fyrri at skilja, at tað hevur ikki verið heppið fyrri málmenningina. Við hesi orðabók er stórt stig tikið á leiðini at slíta ta óhepnu málsligu ringrás, sum leingi hevur valdað, og eg bæði vænti og vóni at gott úrslit fer skjótt at spyrjast burturúr, nú vit hava fingið móðurmálsorðabók okkara.

Fyri 110 árum síðani var stevnumið hjá føroyskum framburðsfólki: »... at fáa Føroya mál til æru og at fáa føroyingar at ganga fram í øllum lutum«. Drúgt hevur henda arbeiðið verið at menna føroyska málið, men við hesi stóru móðurmálsorðabókini, teirri fyrstu, vit eiga, eru vit komin langt, um enn ikki er rokkið á mál enn, tí eitt skulu vit minnast til: »Ein tjóð livir og visir seg í mentan sínari«. Eitt er, ið hvussu so er, vist, at fáa

Føroya mál til æru krevur millum annað orðabókur, og í dag hava vit fingið eitt væla amboð at menna og prýða mál okkara, sum er høvudstreytin fyrri – ja, sjálvur hjartatátturin í – samleika okkara sum tjóð. Tað mugu vit ongantíð gloyma.

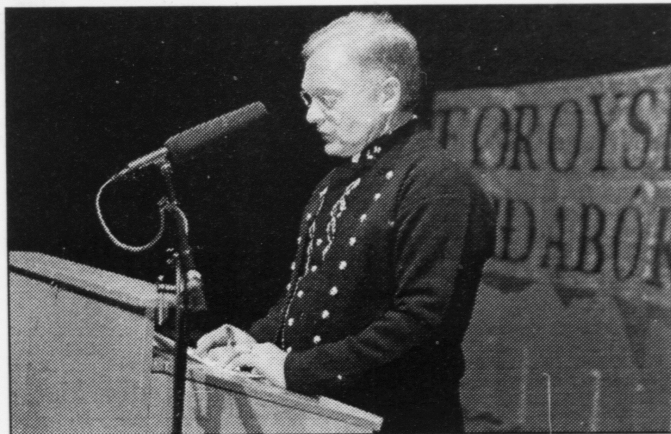
Hetta verkið, ið nú verður sýnt fram her uppi í Norðurlandahúsinum, er einki lótuverk, tað hevur verið eitt ódnartak, ið, sum frá líður, fer at verða okkum øllum at gagni.

Nú móðurmálsorðabókin er komin út, haldi eg tað vera beint at binda saman málmenningina frá fyrstu byrjan til dagin í dag við kvøðini hjá Janusi Djurhuus meginskaldi til Hammershamb próst, sum legði lunnar undir skriftmál okkara, og sum vit av røttum nevna málfaðir okkara:

*Fær finnst frægir her á foldum,
fjónar, sprettur ævugt ætta fjøld,
flestira manna liv er rit í moldum,
támut søga, tá ið endar öld*

*Navnið veit eg eitt,
í klettin ritað,
lýsir gylt, nú nærkast hvíldarkvøld;
míldar veittrar tendraðu ein vita,
Føroyum stjórndið frá öld til öld*

Forfedrar okkara hildu lítið um tað, sum lættvundið var, vit siggja tað m.a. í okkara orðabókum. Skjótur er skitið verk. Søgdu teir. Og: leingi er tað, sum væl skal vera. Hetta kann kanska ljóða fornt og avlodað hjá nútíð-

arfólki, sum mangan á sín-um gerandisdegi vera noydd at renna um kapp við klókkuna. Samfelagsbroytingarnar, sum aftur skapa broytingar innan í okkum sjálvum, í hugsan og hugburði, eru ógvísarligar nú á døgum. Vit liva kanska í eini trúleysari tíð. Ella sum Heðin Brú tekur til: *tíðin er kold og bráð*. Hetta setur eisini føroysku tjóðini málslig krøv, okkara málfrøðing-um, okkara orðabókafólki, teimum, sum hava serliga ábyrgd á ymiskum starvs-økjum í føroyska samfelagnum, øllum okkum, sum fara um málið, annaðhvørt í skrift ella talu.

Tá ið eg fyrri mongum árs-um síðan gekk á Føroya Lærarskúla, løsu vit í eini bók, nevnd »Håndbog i dansk litteratur«. Har var prentað grein við tí eyðkenda heitinum »Sprogforædling« eftir heimsgitna danska alisfrøðingini H. C. Ørsted, sum jú eisini var sera málhugaður maður. Hann skivir m.a.: »Sysselstelsen med fremmede

Sprog gaar hos os ofte saa vidt, at man tænker i mange Sprog paa eengang og derfor belemrer Sproget baade med fremmede Vendinger og fremmede Ord... Den berigelse, man især maa ønske Sproget, er rigtige, indholdsrige, frugtbare Ord. Jo mere Menneskets betydningfuldeste Tanker og Forestillinger finde Udtryk i Modersmaalet, jo mere beriges og uddannes Folkeanden... Den korte Regel er: Tænk det, du vil sige, paa dit Modersmaal – og tal saa«.

Hesi orðini munnu vera líka sonn og umráðandi í Føroyum í dag, sum tey vóru í Danmark tíðliga í undanfarna öld.

Tann norrøni málavurin sæst ikki minst aftur í okkara vøkru staðarnøvnum, ið lýsa tað sum tey eita. Tað veri seg Kinn ella Kjálki. Enni ella Nev... Okkara mæti málfrøðingur Chr. Matras sigur tað so rámandi:

Her numu teir gomlu

við nøvnum sær land, men landið nam teir úr fjøllum í sand, við ósæddum hondum tað bant teir við bondum, ið rukku so víða, sum veröldin rann.

... ein óskrivað søga, ein orðaleys røða um fólk ið her livdi, skapaði tjóð.

Snúgva vit okkum at nútíðini, er kortini so nógv, sum vit kunnu gleðast uppi yvir. Eitt, sum eg havi hug at nevna, eru okkara mongu gávuriku tónleikarar, einstaklingar og bólkar, sum syngja á føroyskum. Ilt er at nevna burtur úr allari rúgvuni, tí her grør av sonnum um gangandi fót. Eg kundi tó nevnt kára p., Frændur, Enekk, Jóanes Jakobsen, Moirae – so at nøkur eru nevnd. Í stórri mál-økjum enn okkara er tað alt annað enn sjálvandi í hesum globaliseringstíðum.

Forsangarin í tónleikabólkinum Kjolum segði herfyri nakað soleiðis: Summi siga, at føroyskt dugir ikki til rokttónleik. Vit siga, at tað ber væl til. – Og, ikki tykkum at siga, gjørdust teir millum landsins frægastu tónleikabólkar her í landinum. Og tá ið tað enntá eydnaðist at lata Skeyk í føroyskan stavest-ingarúna, so má áðannast sum so ofta, at alt veldist um evnini, hegnið og handalagið!

At enda skal eg enn einaferð takka tykkum, sum hava skapt hetta megnarverk – eina móðurmálsorðabók við ikki færri enn 66000 orðum – og ynskja teimum, ið framhaldandi fara at arbeiða á økinum, blíðan byr framvirk.

Takk fyrri øll somul!

Signar á Brúnni,
landsstýrismaður

